

Wyrok z dnia 19 maja 2009 r.

II UK 362/08

Wypłata emerytury nie może być wstrzymana z tej tylko przyczyny, że przyznał ją i wypłaca inny Oddział Zakładu Ubezpieczeń Społecznych niż właściwy w myśl art. 115 ustawy z dnia 17 grudnia 1998 r. o emeryturach i rentach z Funduszu Ubezpieczeń Społecznych (jednolity tekst: Dz.U. z 2004 r. Nr 39, poz. 353 ze zm.).

Przewodniczący SSN Zbigniew Korzeniowski, Sędziowie SN: Romualda Spyt, Jolanta Strusińska-Żukowska (sprawozdawca).

Sąd Najwyższy, po rozpoznaniu na posiedzeniu niejawnym w dniu 19 maja 2009 r. sprawy z wniosku Krystyny P. przeciwko Zakładowi Ubezpieczeń Społecznych-Oddziałowi w T. o wypłatę świadczenia, na skutek skargi kasacyjnej wnioskodawczyni od wyroku Sądu Apelacyjnego w Gdańsku z dnia 27 marca 2008 r. [...]

u c h y l i ł zaskarżony wyrok i przekazał sprawę Sądowi Apelacyjnemu-Sądowi Pracy i Ubezpieczeń Społecznych w Gdańsku do ponownego rozpoznania.

U z a s a d n i e n i e

Sąd Okręgowy-Sąd Pracy i Ubezpieczeń Społecznych w Toruniu wyrokiem z dnia 14 marca 2007 r. oddalił odwołanie Krystyny P. od decyzji Zakładu Ubezpieczeń Społecznych-Oddziału w T. z dnia 23 marca 2006 r. wstrzymującej wypłatę emerytury od dnia 1 lipca 2006 r.

Sąd pierwszej instancji ustalił, że Krystyna P. (urodzona 25 lipca 1948 r.), posiadająca obywatelstwo polskie, mieszka od 19 sierpnia 1990 r. w G. na terenie Niemiec, pracując jednocześnie w Polsce do 31 sierpnia 2002 r. W dniu 24 czerwca 2002 r. złożyła wniosek o wcześniejszą emeryturę, którą na podstawie ustawy z dnia 26 stycznia 1982 r. - Karta Nauczyciela przyznano jej od 1 września 2002 r. (decyzją z dnia 24 lipca 2002 r.). Wysokość emerytury ustalono z uwzględnieniem 365 miesięcy składkowych i 62 miesięcy nieskładkowych na kwotę 1.303,59 zł. Pismem z

dnia 5 czerwca 2006 r. ZUS Oddział w O. Wydział Realizacji Umów Międzynarodowych wskazał na konieczność wstrzymania wypłaty świadczenia, albowiem w sprawie znajduje zastosowanie polsko - niemiecka umowa z 9 października 1975 r., wobec czego polskie okresy ubezpieczenia przebyte przez wnioskodawczynię do 31 grudnia 1990 r. podlegają uwzględnieniu przez niemiecką instytucję ubezpieczeniową. Wypłata polskiego świadczenia, jedynie za okresy przebyte po 1 stycznia 1991 r., należy zaś do ZUS Oddział w O. Zaskarżoną w niniejszej sprawie decyzją wstrzymano wypłatę emerytury od 1 lipca 2006 r., informując ubezpieczoną pismem z dnia 26 czerwca 2006 r., iż należne jej świadczenie będzie wypłacał ZUS Oddziału w O. Decyzją z dnia 17 sierpnia 2006 r. ZUS Oddział w O. przyznał wnioskodawczyni od 1 lipca 2006 r. emeryturę w wysokości zaliczkowej, ustalając ją na kwotę najniższą, tj. 597,46 zł i podejmując wypłatę według proporcji okresów składkowych i nieskładkowych przebytych po 31 grudnia 1990 r. do łącznej ilości okresów składkowych i nieskładkowych, tj. w kwocie 225,06 zł.

Na podstawie tak ustalonego stanu faktycznego Sąd Okręgowy przyjął, że stanowisko organu rentowego było prawidłowe, ponieważ wnioskodawczyni w dacie ustalania uprawnień do emerytury zamieszkiwała na terenie Niemiec, a zatem jej wniosek winien być rozpatrzony z uwzględnieniem postanowień umowy między Rzeczpospolitą Polską a Republiką Federalną Niemiec o zabezpieczeniu społecznym z 8 grudnia 1990 r. oraz umowy między Polską Rzeczpospolitą Ludową a Republiką Federalną Niemiec o zaopatrzeniu emerytalnym i wypadkowym z 9 października 1975 r. Ta ostatnio przywołana umowa przewidywała w art. 4 ust. 1 i ust. 2, że renty z zaopatrzenia emerytalnego przyznaje, według obowiązujących ją przepisów, instytucja ubezpieczeniowa Państwa, na którego terytorium osoba uprawniona mieszka. Instytucja ta uwzględnia według obowiązujących ją przepisów okresy ubezpieczenia, okresy zatrudnienia oraz okresy z nimi zrównane w drugim Państwie w taki sposób, jak gdyby zaistniały na terytorium pierwszego Państwa. Z kolei w art. 5 umowy z 8 grudnia 1990 r. postanowiono, że świadczenia pieniężne z tytułu inwalidztwa, starości oraz na rzecz pozostałych przy życiu krewnych, jak również renty i jednorazowe świadczenia pieniężne z tytułu wypadku przy pracy (choroby zawodowej) zapewnia się także, gdy uprawniony zwykle przebywa na terytorium drugiej Umawiającej się Strony i jest obywatelem jednej z Umawiających się Stron. W art. 18 tej umowy wskazano natomiast sposoby ustalania wysokości świadczenia, stanowiąc, że jeżeli spełnione są warunki do nabycia prawa do świadczenia, właściwa in-

instytucja zapewnia rentę, której wysokość co do zasady odpowiada proporcji okresu ubezpieczenia na terytorium tej umawiającej się strony w stosunku do całego uwzględnionego okresu ubezpieczenia. Umowę tę, zgodnie z art. 27, stosuje się w zakresie zaopatrzenia emerytalnego i wypadkowego do wszystkich uprawnień z tytułu okresów ubezpieczenia i wypadków przy pracy (chorób zawodowych), które zostały przebyte lub powstały po 31 grudnia 1990 r. na terytorium jednej ze stron.

W ocenie Sądu pierwszej instancji, ZUS Oddział w T., przyznając wnioskodawczyni prawo do emerytury, pominął postanowienia wskazanych umów międzynarodowych, wobec czego zaskarżoną decyzją zasadnie wstrzymał wypłatę tego świadczenia celem ustalenia jego prawidłowej wysokości przez ZUS Oddział w O. Z art. 114 ust. 1 ustawy z dnia 17 grudnia 1998 r. o emeryturach i rentach z Funduszu Ubezpieczeń Społecznych wynika bowiem, że prawo do świadczeń lub ich wysokość ulega ponownemu ustaleniu na wniosek osoby zainteresowanej lub z urzędu, jeżeli po uprawomocnieniu się decyzji w sprawie świadczeń zostaną przedłożone nowe dowody lub ujawniono okoliczności istniejące przed wydaniem decyzji, które mają wpływ na prawo do świadczeń lub ich wysokość.

Sąd Apelacyjny-Sąd Pracy i Ubezpieczeń Społecznych w Gdańsku wyrokiem z dnia 27 marca 2008 r. oddalił apelację Krystyny P. od wyroku Sądu Okręgowego, wskazując, że w myśl art. 115 ust. 2 pkt 1 ustawy z dnia 17 grudnia 1998 r. o emeryturach i rentach z Funduszu Ubezpieczeń Społecznych, osobom zamieszkałym w państwie, z którym łączy Polskę umowa międzynarodowa w dziedzinie ubezpieczeń społecznych, decyzje w sprawie świadczeń wydają i świadczenia te wypłacają jednostki organizacyjne ZUS wyznaczone przez Prezesa ZUS. W odniesieniu do osób posiadających wyłącznie polskie okresy ubezpieczenia, zamieszkałych w Niemczech, a także łączone okresy ubezpieczenia polskie i zagraniczne, w tym ostatnio przebyte w Niemczech, wyznaczony został Oddział ZUS w O., a zatem prawidłowo uznano, iż instytucją właściwą do wypłacania wnioskodawczyni świadczenia emerytalnego jest ta właśnie jednostka organizacyjna ZUS. Z tej przyczyny zasadne i prawidłowe było wstrzymanie wypłaty emerytury przez ZUS Oddział w T. i podjęcie tej wypłaty przez ZUS Oddział w O. Według Sądu odwoławczego, wysokość świadczenia, które wypłaca ubezpieczonej ZUS Oddział w O., pozostaje poza zakresem niniejszej sprawy, wobec czego jedynie „na marginesie” przytoczył niektóre z postanowień umów międzynarodowych łączących Polskę z Niemcami.

Skargę kasacyjną od wyroku Sądu Apelacyjnego złożyła wnioskodawczyni, która skarżąc wyrok w całości zarzuciła naruszenie przepisów prawa materialnego, tj. art. 2, art. 39 oraz art. 136 i 137 Traktatu ustanawiającego Wspólnotę Europejską i art. 6 Traktatu z dnia 7 lutego 1992 r. o Unii Europejskiej, art. 18 ust. 1 umowy z dnia 8 grudnia 1990 r. o zabezpieczeniu społecznym zawartej między Rzeczpospolitą Polską a Republiką Federalną Niemiec, art. 67 ust. 1 w związku z art. 2 oraz art. 32 ust. 1 Konstytucji RP, art. 86 i art. 88 pkt 1 i 2 ustawy z dnia 26 stycznia 1982 r. - Karta Nauczyciela, art. 2a ust. 1 ustawy z dnia 13 października 1998 r. o systemie ubezpieczeń społecznych oraz art. 114 ust. 1 ustawy z dnia 17 grudnia 1998 r. o emeryturach i rentach z Funduszu Ubezpieczeń Społecznych, a także przepisów prawa procesowego w postaci art. 233 § 1 k.p.c. i art. 385 k.p.c.

Opierając skargę na takich podstawach, ubezpieczona wniosła o uchylenie w całości zaskarżonego wyroku oraz poprzedzającego go wyroku Sądu Okręgowego i przekazanie sprawy do ponownego rozpoznania Sądowi pierwszej instancji.

Sąd Najwyższy zważył, co następuje:

Decyzja organu rentowego, od której odwołanie rozpoznawano w niniejszej sprawie, jak słusznie zauważył Sąd drugiej instancji, wydana została w przedmiocie wstrzymania wypłaty emerytury przyznanej wnioskodawczyni decyzją Zakładu Ubezpieczeń Społecznych-Oddziału w T. z 24 lipca 2002 r. Zasady wypłaty świadczeń z ubezpieczeń emerytalnego i rentowych określa ustawa z dnia 17 grudnia 1998 r. o emeryturach i rentach z Funduszu Ubezpieczeń Społecznych (jednolity tekst: Dz.U. z 2004 r. Nr 39, poz. 353 ze zm., powoływana dalej jako „ustawa emerytalna”, art. 1 ust. 1 pkt 3 ustawy). W art. 134 ust. 1 ustawy emerytalnej wymienione są wszystkie okoliczności, których zaistnienie prowadzi do wstrzymania wypłaty emerytury. Z przepisów tych nie wynika możliwość wstrzymania wypłaty świadczenia emerytalnego z tej przyczyny, że przyznał je i wypłaca inny Oddział Zakładu Ubezpieczeń Społecznych niż właściwy po myśli art. 115 ustawy emerytalnej. Wbrew stanowisku Sądu odwoławczego z tej tylko przyczyny nie można uznać zaskarżonej decyzji za prawidłową.

Dla rozstrzygnięcia niniejszej sprawy podstawowe znaczenie ma zatem stwierdzenie, czy istotnie ujawniona w postępowaniu przed organem rentowym okoliczność zamieszkiwania skarżącej na terenie Niemiec od 19 sierpnia 1990 r. ma

wpływ na wysokość emerytury, którą wypłaca jej Zakład Ubezpieczeń Społecznych. Zgodnie bowiem z art. 114 ust. 1 ustawy emerytalnej, prawo do świadczeń lub ich wysokość ulega ponownemu ustaleniu na wniosek osoby zainteresowanej lub z urzędu, jeżeli po uprawomocnieniu się decyzji w sprawie świadczeń zostaną przedłożone nowe dowody lub ujawniono okoliczności istniejące przed wydaniem tej decyzji, które mają wpływ na prawo do świadczeń lub na ich wysokość.

Z okoliczności faktycznych sprawy wynika, że wnioskodawczyni wszystkie okresy ubezpieczenia przeżyła w Polsce. Umowa między Rzeczpospolitą Polską a Republiką Federalną Niemiec o zabezpieczeniu społecznym sporządzona w Warszawie dnia 8 grudnia 1990 r. (Dz.U. Nr 108, poz. 468 ze zm.) nie zawiera żadnego postanowienia, na podstawie którego można byłoby stwierdzić, że w takiej sytuacji obowiązek wypłaty świadczenia emerytalnego nabytego według przepisów polskiego prawa obciąża w jakiegokolwiek części niemieckie instytucje ubezpieczeniowe tylko z tego powodu, iż uprawniony zamieszkuje na terenie Niemiec. Z art. 17 ust. 1 i art. 18 ust. 1 tej umowy wynika, iż dotyczy ona wyłącznie tych ubezpieczonych, którzy prawo do świadczeń emerytalnych nabywają przy uwzględnieniu okresów ubezpieczenia przeżytych tak w Polsce, jak i w Niemczech (art. 17 ust. 1) i tylko wtedy właściwe instytucje ubezpieczeniowe każdego z państw zapewniają świadczenie, którego wysokość odpowiada proporcji okresu ubezpieczenia na terytorium każdego z nich w stosunku do całego uwzględnionego okresu ubezpieczenia (art. 18 ust. 1).

Do żadnego innego wniosku nie może doprowadzić powołanie się na przepisy przejściowe, a w szczególności art. 27 ust. 1 zdanie pierwsze umowy, zgodnie z którym stosuje się ją w zakresie zaopatrzenia emerytalnego i wypadkowego do wszystkich uprawnień z tytułu okresów ubezpieczenia i wypadków przy pracy, które zostały przebyte lub powstały po 31 grudnia 1990 r. na terytorium jednej z Umawiających się Stron. Z przepisu tego nie wynika bowiem, że okresy ubezpieczenia przebyte w Polsce do 31 grudnia 1990 r. przez osobę, która w tym czasie mieszkała w Niemczech, mają być traktowane jak okresy ubezpieczenia w tym kraju przy ustalaniu uprawnień do świadczenia emerytalnego w roku 2002. Znaczenie tej normy zawartej w przepisach przejściowych nie może być bowiem odkodowane bez uwzględnienia charakteru poprzednio wiążącej oba państwa umowy z dnia 9 października 1975 r. o zaopatrzeniu emerytalnym i wypadkowym (Dz.U. z 1976 r. Nr 16, poz. 101 ze zm.), która była oparta na zasadzie terytorialności nieprzewidującej wzajemnego transferu świadczeń. Jej regulacje uwzględniały zatem zmianę miejsca zamieszkania ubezpie-

czonego do drugiego kraju, w którym mógł nie mieć w ogóle żadnego okresu ubezpieczenia, przewidując, iż renty z zaopatrzenia emerytalnego lub wypadkowego przyznaje tylko instytucja ubezpieczeniowa państwa, na którego terytorium osoba uprawniona mieszka, przy ustalaniu świadczenia uwzględniając według obowiązujących ją przepisów okresy ubezpieczenia, okresy zatrudnienia oraz okresy z nimi zrównane w drugim państwie w taki sposób, jak gdyby zaistniały na terytorium pierwszego państwa (art. 4 ust. 2 umowy). Nie budzi zatem wątpliwości, że okresy ubezpieczenia przebyte przez skarżącą w Polsce do 31 grudnia 1990 r. mogłyby być potraktowane jak przebyte w Niemczech tylko wówczas, gdyby warunki uprawniające ją do emerytury spełniła przed dniem 1 stycznia 1991 r. Do zdarzeń powstałych później umowa z 9 października 1975 r. nie może mieć zastosowania, co zresztą wyraźnie wynika z art. 27 ust. 2 umowy z 8 grudnia 1990 r., według którego nie narusza ona roszczeń i uprawnień nabytych do dnia 1 stycznia 1991 r. w jednej z Umawiających się Stron na podstawie umowy z 9 października 1975 r. między Polską Rzeczpospolitą Ludową a Republiką Federalną Niemiec o zaopatrzeniu emerytalnym i wypadkowym, tak długo, jak te osoby, także po dniu 31 grudnia 1990 r. będą mieszkać na terytorium tej Umawiającej się Strony. Wnioskodawczyni nabyła uprawnienia emerytalne dopiero 1 września 2002 r., wobec czego nie ma żadnych podstaw, ażeby stosować w tym przypadku postanowienia umowy z dnia 9 października 1975 r. Jak wskazano wyżej, umowa z 8 grudnia 1990 r. nie obejmuje zaś swym zakresem kwestii dotyczących wypłacania osobie zamieszkałej na terenie Niemiec emerytury nabytej z uwzględnieniem wyłącznie polskich okresów ubezpieczenia, wobec czego świadczenie należne wnioskodawczyni powinno być wypłacane na podstawie przepisów prawa polskiego, które nie przewidują możliwości wypłacania przez ZUS nabytej w roku 2002 emerytury tylko w części, tj. w wysokości proporcjonalnej do okresu zatrudnienia w kraju po 31 grudnia 1990 r. z tej przyczyny, że przed tą datą uprawniony zamieszkał na terenie Niemiec.

Warto zwrócić też uwagę, że takie stanowisko w pełni odpowiada normom prawa wspólnotowego. Kwestię stosowania systemów zabezpieczenia społecznego do pracowników najemnych, osób prowadzących działalność na własny rachunek i do członków ich rodzin przemieszczających się po Wspólnocie reguluje rozporządzenie Rady z dnia 14 czerwca 1971 r. (Dz.U. UE.L 1971 Nr 149, poz. 2), zgodnie z którym pracownik najemny zatrudniony na terytorium jednego Państwa Członkowskiego podlega ustawodawstwu tego państwa, nawet jeżeli zamieszkuje na teryto-

rium innego Państwa Członkowskiego (art. 13 (9) ust. 2 lit. a), a świadczenia pieniężne z tytułu starości uzyskane na podstawie ustawodawstwa jednego Państwa członkowskiego nie ulegają zmniejszeniu, zmianie, zawieszeniu, zniesieniu, ani przypadkowi z tego tylko powodu, że uprawniony zamieszkuje terytorium innego Państwa Członkowskiego niż to, w którym znajduje się instytucja zobowiązana do wypłaty świadczeń (art. 10 ust.1).

Z powyższych względów Sąd Najwyższy uznał skargę kasacyjną za uzasadnioną, wobec czego z mocy art. 398¹⁵ § 1 k.p.c. orzekł jak w sentencji.

=====